

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความ เป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบและตระหนักกันดีว่า ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่มี กระแสของการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว แม้คลุมไปทั่วโลก และมีความเจริญ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นอันมาก ความเจริญเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ของชาติและโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อวงการศึกษามากขึ้นเป็นลำดับ เช่น มีการนำคอมพิวเตอร์ มาใช้ในการเรียนการสอน ทำให้บทบาทของครูต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ครูอาจจะ เป็นเพียง ที่เลี้ยงหรือผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2538: 15) ได้กล่าวไว้ว่า

...ทุกวันนี้ สภาพเศรษฐกิจกำลังพัฒนา ต้องการความรวดเร็ว ต้องการปรับตัวให้ทัน ต่อสถานะและเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่มีเวลาที่จะพิจารณาทางด้านวัฒนธรรม ด้าน ศิลธรรมกันมากนัก เพราะเหตุที่ขาดเวลาและมีความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมต่างๆ จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยิ่งขึ้น ... ครูกับ ศิษย์ก็เช่นเดียวกัน ทุกวันนี้เป็นเรื่องของการให้ศึกษาแก่คนเป็นจำนวนมาก ครูต้อง สอนเด็กเป็นจำนวนร้อย ๆ หรือพัน ๆ ขึ้นไป ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างครูกับศิษย์ จะมิอย่างแต่ก่อนไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไป...

เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาเล่าเรียนในสมัยโบราณจนถึง พ.ศ. 2411 คนไทยสมัยนั้นถือ ว่าพระเป็นผู้มีความรู้ระดับสูงของหมู่บ้านและมีความรู้สูงกว่าประชาชนทั่วไป และท่านมีเวลาว่าง อยู่บ้างก็มีโอกาสฝึกฝนเรื่องช่างเรื่องศิลปะไปในตัว ทั้งนี้เพื่อประ โยชน์แก่วัดเป็นสำคัญ บางรูปก็มี

ความรู้ทางด้านวิชาชีพ เช่น แกะสลัก วาดภาพ ก็จะส่งสอนวิชาเหล่านี้ให้แก่ศิษย์ด้วย ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางของศิลปวิทยาการต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดก็คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณคดี เป็นต้น ส่วนดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ ถึงแม้ท่านจะเล่นเองไม่ได้ เพราะขัดต่อพระวินัย แต่บางวัด ท่านก็มีเครื่องเป่าพาทย์ไว้สำหรับหัดเด็กให้เป็นไปในทางนั้น ซึ่งยึดเป็นอาชีพได้ และยังนำมาเล่นแสดงกันเป็นพุทธบูชาในเวลาที่วัดมีงานฉลอง เช่น วัดสุพรรณภูมิ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เจ้าอาวาสก็ได้สร้างวงเป่าพาทย์ประจำวัดขึ้น ซึ่งครูมนตรี ตราโมท ก็ได้เริ่มฝึกหัดดนตรีครั้งแรกที่นี่ (พลาญสุประติษฐ์, 2527: 144) ฉะนั้น ชาวบ้านที่มีลูกชายโตพอสมควรก็จะนำลูกของตนไปฝากให้พระ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นญาติของทนายหรือบรมเลี้ยงดู โดยเด็กจะไปรับใช้อยู่กับพระในฐานะลูกและศิษย์ จึงมักเรียกรวมกันว่า "ลูกศิษย์" การอยู่รับใช้พระที่วัดก็เป็นการเรียนรู้ฝึกฝนอบรมตนเองให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีไปด้วย การสอนลูกศิษย์ก็สอนให้เปล่าๆ ซึ่งเสรีบรมเทศ (2512: 202) ได้กล่าวไว้ว่า

...ในสมัยนั้น โรงเรียนอย่างที่เข้าใจกันก็ยังไม่ มี เหตุนี้การเขียนหนังสือจึงมีอยู่แต่ที่วัด แม้กระนั้นก็ไม่ใช่มืออยู่ทุกวัด คงมีแต่กลางวัดที่มีพระสงฆ์กลางองค์มีความรู้เรื่องหนังสือ สมัยครั้นใจสอนให้เปล่า ๆ และสอนลูกศิษย์ได้คราวละ 4-5 คน เท่านั้น ถ้ามีจำนวนมากกว่านี้ก็สอนไม่ไหว เพราะไม่ได้สอนอย่างตั้งเป็นโรงเรียน แต่เป็นเรื่องสอนระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์เป็นเฉพาะคน เหตุฉนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์จึงติดต่อกันอย่างใกล้ชิด แต่พระสมัยก่อนที่สอนลูกศิษย์เกินกว่า 4-5 คนก็มีมาก ถึง 15 คนก็มี ท่านสอนแบบที่เรียกว่าต่อหนังสือ คือ เรียงตัวแล้วเข้าต่อทีละคน ใครปัญญาทึบท่านก็ต่อให้แต่น้อย ใครปัญญาไวก็ต่อให้มาก เมื่อต่อแล้วก็ให้ลูกศิษย์ไปเขียนหรืออ่านจนจำแม่นอย่า ทายตัวได้หรือลบฉบับได้ จึงให้ต่อใหม่ จำนวนลูกศิษย์จึงกำหนดแน่ไม่ได้...

จะเห็นได้ชัดว่า การเล่าเรียนของไทยสมัยโบราณนั้นมีรูปแบบลักษณะเฉพาะ ที่ไม่มีระบบของการเรียนที่แน่นอนชัดเจน แต่จะแตกต่างกันไปตามสถานที่และตัวบุคคล และไม่อาจจัดได้ว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) หรือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) ที่สำคัญคือ การเรียนการสอนอบรมที่วัดจะเน้นการให้ความรู้ทาง

วิชาการ ทางวิชาชีพ และการฝึกฝนอบรมศิลปธรรมจรรยา เพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ สามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ตามระดับความรู้และความสามารถของแต่ละบุคคล และยังสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยหลายแขนงอีกด้วย ดังที่เสฐียรโกเศศ (2512: 195) กล่าวว่า "วัดเป็นผู้สร้างศิลปะและเป็นผู้สืบทอดศิลปะ" ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็มีความผูกพันใกล้ชิดกันมาก ซึ่งเป็นความผูกพันกันชั่วชีวิต ในฐานะที่ครูเป็นผู้ให้และเป็นผู้มีคุณธรรม ส่วนศิษย์เป็นผู้รับซึ่งต้องให้การยกย่องเคารพบูชาครูบนฐานของความกตัญญูทเวทิตา ดังเช่นการจัดพิธีไหว้ครูก็เป็นการแสดงออกในรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ยังคงอยู่

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในลักษณะดังกล่าวนี้วันจะลดน้อยลงไปทุกทีในวงการการศึกษาไทย ที่ยังเหลือตกทอดมาถึงทุกวันนี้และค่อนข้างเห็นได้ชัดเจนก็มีแต่ในวงการดนตรีไทยและนาฏศิลป์เท่านั้น จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่จะให้มีการฟื้นฟูและปรับปรนนาให้เข้ากับยุคสมัย เพราะถือว่าเป็นมรดกที่มีคุณค่าสูงยิ่งทางวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง อันสะท้อนให้เห็นรากเหง้าของการสืบทอดทางศิลปวิทยาการต่างๆ ของไทยที่ยาวนานหลายชั่วอายุคน และเป็นเรื่องสำคัญควรที่ทุกคนจะต้องช่วยกันรักษาสืบทอดไว้ให้จงได้ ทั้งนี้เพราะทุกคนย่อมต้องมีครูด้วยกันทั้งนั้น

คุณสมบัติของครู เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญมากที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับศิษย์ชั่วชีวิต ในอังกุตตรนิกาย สัตตกนิกาย ได้แสดงลักษณะของครู อันถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญไว้ 7 ประการ หรือเรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 คือ (พระราชาวรมณี [ประยุทธ์ ปยุตฺโต], 2528: 238)

1. ปิโย นำรัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ตาม
2. ครู นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย
3. ภาวนียะ นำเจริญใจ หรือนำยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ
4. วศุตตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. วจนุชโย อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

6. คมกัรณจ กณั กคฺคา แดลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฏฺจาเน นิโชชเย ไม่ชักนำในอรุณ คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือ ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

ครูอาจารย์ที่อยู่ในฐานะของกัลยาณมิตรของศิษย์ดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดความตั้งงามและความเจริญในหมู่ศิษย์ จึงเป็นผู้ที่ศิษย์ควรจะไปหา เข้าไปนั่งใกล้ฟังคำสอนของท่าน แม้จะถูกไล่ก็ไม่ยอมหนีไปตามคำขับไล่

ในสังคาลสูตร อันเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวบ้าน ทรงเปรียบเทียบบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัวทั้ง 6 ทิศ หรือเรียกว่า "ทิศ 6" โดยให้แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีในฐานะนั้น ๆ ทรงแสดงงานอันเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ ซึ่งเป็นทิศเบื้องขวา หรือ "ทักษิณทิศ" ไว้ว่า (พระราชมุนี [ประยุทธ์ ปยุตฺโต], 2528: 225)

1. ผูกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
3. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
5. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ (สอนให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี)

หลักธรรมของความเป็นครูที่ดีซึ่งพระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของโลกแสดงไว้นานนับพันปี ยังคงทันสมัยจวบจนปัจจุบันนี้ และครูไทยทั้งหลายก็ได้ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา แต่จะประหลาดใจมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล สำหรับในวงการดนตรีและนาฏศิลป์ไทยแล้ว ผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็น "ครู" ที่ควรเคารพบูชา ก็คือ ครูมนตรี ตราโมท จึงควรที่จะมีการศึกษารูปแบบของความเป็นครูของท่าน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึง "ความเป็นครูไทย" อย่างแท้จริง

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2537 อ้างถึงใน พ่อ...ครู, 2539: 258) ได้กล่าวเชิงดู
เกียรติท่านในงานฉลองอายุ 84 ปีของท่านว่า ลักษณะของครูมนตรี ตราโมท ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช เคารพนับถือตลอดมา ก็คือ ความไม่มั่งกั่งใหญ่โตสูง ทะเยอทะยาน หลีกเลี้ยงบรรดาศักดิ์
ผิดกับคนทั้งหลายในสมัยนั้นที่ต้องการจะเป็นขุนเป็นหลวง ท่านไม่เคยไปวาทอ้างกับใคร ๆ ว่า
ท่านเก่งในเรื่องดนตรีทั้ง ๆ ที่ท่านมีความรู้เรื่องหลักดนตรีมากกว่าใครทั้งหมด และจะเล่นเครื่อง
ไวหนก็ได้ สอนได้ทั้งหมด เป็นผู้ที่นอบน้อมถ่อมตน มีขันติและโสรจจะอย่างยิ่ง อดทนต่อผู้ที่รู้น้อยหรือ
ผู้ถาม มีวิธีใช้คำพูดนุ่มนวล ไม่หักหน้าใครให้ต้องอับอาย ไม่ทำให้ผู้ถามรู้สึกคนว่าโง่ ใช้การไม่ได้
แต่พยายามที่จะชี้แจงให้เห็นให้ได้ ท่านจึงเป็นที่รักและเคารพนับถือของคนทั่วไปรวมทั้งลูกศิษย์
มากมาย ท่านเป็นผู้พร้อมอยู่เสมอในวิชาความรู้ของท่าน และสามารถรักษาหลักวิชาการดนตรีของ
ไทยเรื่อยมาจนบัดนี้ จึงควรยกย่องเทิดทูนให้เกียรติแก่ท่าน

ครูมนตรี ตราโมท ได้ชื่อว่าเป็นบุรุษบุคคลทางด้านดนตรีไทยและนาฏศิลป์ ผู้มี
คุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อวงการนี้ ท่านได้สร้างมรดกทางวิชาการที่มีคุณค่ายิ่งมากมายทั้งภาคทฤษฎี
และภาคปฏิบัติ ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ของท่านเป็นที่ยอมรับกันในสังคมทั่วไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของ
วัฒนธรรมไทยในยุคนี้ไปแล้ว ไม่ว่าจะผ่านทางสาขาดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ นาฏศิลป์ หรือ
วรรณศิลป์ก็ตาม ประจักษ์พยานที่เด่นชัดในเรื่องดังกล่าวก็คือ การที่ท่านได้รับพระราชทานเหรียญ
ดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา เมื่อปี พ.ศ. 2514 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดนี้เป็นเครื่องประกาศ
กิตติคุณสูงสุดในทางศิลปะหรือวิชาการ ผู้ที่จะได้รับนั้นต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะดังนี้ (ก) เป็นต้นคิด
ขึ้นเยี่ยมในทางศิลปะหรือวิทยา (ข) เป็นผู้เชี่ยวชาญชั้นเยี่ยมในศิลปะหรือวิทยา (กรมศิลปากร,
2514) นอกจากนั้น ท่านยังได้รับเกียรติยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง
(ดนตรีไทย) เมื่อปีพ.ศ. 2528 สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเลิศของท่านอย่างแท้จริงทางสาขานี้
ทางด้านคีตศิลป์ สภาวิจัยแห่งชาติได้ประกาศเกียรติคุณครูมนตรี ตราโมท แห่งกองการ
สังคีต กรมศิลปากร เป็นนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ สาขาปรัชญา (ด้านคีตศิลป์) ประจำปี 2529 ดังนี้
(เตลีนิวส์, 9 กันยายน 2529)

...อาจารย์มนตรี เป็นผู้มีความชัดเจนเป็นเลิศในด้านคีตศิลป์ เป็นทั้งนักปฏิบัติ นักทฤษฎี
และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นนักวิจัยที่มีความสามารถในด้านคีตศิลป์ เป็นผู้วิเคราะห

ค้นคว้า และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างดียิ่ง ได้ค้นคว้าทางด้านโบราณคดี โบราณวัตถุ ภาพศิลปวัตถุ ประวัติศาสตร์ และมนุษยวิทยา อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แล้วนำมาสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์และคีตศิลป์จนเกิดลีลาใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและผสมกลมกลืนกับของเก่า ซึ่งสามารถสร้างความบันเทิงเรีงรมย์ให้แก่ประชาชนอย่างดียิ่ง ผลงานวิจัยที่สำคัญของอาจารย์มนตรี คือ เรื่องการวิจัยในการแต่งเพลงระบำโบราณคดี ซึ่งนอกจากจะให้ความบันเทิงแก่ประชาชนแล้ว ยังทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ว่า สมัยทวาราวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน และสมัยสุโขทัย มีสภาพเป็นอย่างไร มีการแต่งตัวอย่างไร มีลักษณะท่าร่างเป็นแบบไหน นับเป็นสมบัติของชาติไทยอย่างหนึ่ง

ด้านวรรณศิลป์ ท่านได้รับพระราชทานรางวัลพระเกี้ยวทองคำจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะผู้ประพันธ์คำร้องบทเพลงเพื่อขับร้องทำนองไทยเดิมและคำร้องในบทละครไทย เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2535: 4) ได้ประกาศเกียรติคุณของท่านตอนหนึ่งว่า

...บทเพลงและบทประพันธ์ของอาจารย์มนตรีแสดงถึงอัจฉริยภาพในการใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ถ้อยคำภาษาที่ใช้มีความกระชับชัดเจน กะทัดรัด และไพเราะสละสลวย ตีเต้นทั้งรสคำและรสความ...

แม้ว่ารางวัลที่ท่านได้รับนั้นมีเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณงานที่ท่านสร้างสรรค์ไว้ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันเปี่ยมยอดหรืออัจฉริยภาพของท่านหลายด้านอย่างชัดเจน และท่านยังมุ่งมั่นในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยแขนงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องมานาน ดังนั้น จึงควรจะได้ศึกษาถึงชีวิตหรือเรื่องราวในอดีตของท่าน ตลอดจนบทบาทหน้าที่การงานของท่าน อันจะช่วยให้เข้าใจคุณลักษณะแห่งความเป็นครูของท่านได้อย่างถูกต้องลึกซึ้ง และมองเห็นว่ามีคุณลักษณะที่แตกต่างจากครูศิลปินท่านอื่นประการใด และที่สำคัญคือ จะได้ทราบว่า ท่านได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการเหล่านั้นมาจากใครด้วยวิธีการอย่างไร เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการถ่ายทอดในสมัยก่อนว่าแตกต่างจากสมัยนี้มากน้อยเพียงใด

นอกจากนั้น ผลงานตลอดชีวิต 95 ปีของท่านมีอยู่มากมายหลายประเภท ส่วนที่ยังมิได้เก็บรวบรวม บันทึก และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบระเบียบก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก

งานด้านวิชาการ ส่วนมากเป็นหนังสือและบทความที่เกี่ยวกับดนตรีไทย ศิลปวัฒนธรรม หนังสือที่สำคัญ ได้แก่ ตำราดุริยางคศาสตร์ภาควิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยเล่มแรก การละเล่นของไทย ศัพท์สังคัม สำหรับบทความจะตีพิมพ์แพร่หลายในหนังสือต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางเรื่องได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

งานด้านบทร้องและทำนองเพลง มีทั้งเพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงประวัติศาสตร์ เพลงระบำ เพลงในแบบเวียน เพลงเกร็ด รวมทั้งสิ้นกว่า 200 เพลง เพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ เพลงโสมส่องแสง เฉพาะเพลงระบำท่านได้แต่งไว้มากกว่านักดนตรีคนอื่น ๆ ท่านจึงได้ชื่อว่า "เจ้าแห่งเพลงระบำ"

งานด้านวรรณศิลป์ มีทั้งโคลงกลบทประเภทต่าง ๆ เช่น โคลงกลบทข้างประสาธนา โคลงกลบทพรหมพิงค์ โคลงกลบทสีกวา ผลงานที่คิดขึ้นใหม่คือ โคลงกลบทสาธินี (อ่านเป็นฉันทสาธินีถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้) โคลงกลบทฉมัง (อ่านเป็นกาพย์ฉมังถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้) ที่สำคัญคือ โคลงเรื่องเบือนสมุทรสงคราม กาพย์ขับไม้กล่อมพระเศวตสุรคชาธาร กวีนิพนธ์เรื่องยาวคือ ลิลิตอิหร่านราชธรรม นอกจากนี้ยังมีบทร้องในวันสำคัญต่าง ๆ อีกมากมาย นับไม่ถ้วน เช่น บทร้องถวายพระพร บทร้องวันวิสาขบูชา วันจักรี วันพืชมงคล วันสงกรานต์ ฯลฯ

งานด้านบทวิทยุกระจายเสียง ซึ่งท่านได้เขียนต้นฉบับด้วยลายมือ ในช่วง พ.ศ. 2485-2513 มีอยู่เป็นจำนวนมาก แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ บทเสภา บทละคร (เช่น ละครดนตรี ละครสังคัม ละครล้อ ละครรำ ละครพันทาง) นิทานสังคัม นิทานอิงประวัติศาสตร์ ประกอบดนตรีไทย นอกจากนี้ยังมีบทบรรยายประกอบเพลงไทย บทอธิบายดนตรีไทย บทอธิบายนาฏศิลป์ไทย รวมแล้วไม่น้อยกว่า 100 ตอน และมีบทปลอมขวัญทหารไทยที่ไปรบในสมรภูมิเกาหลีอีกด้วย ผลงานเหล่านี้อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม บางส่วนก็สูญหาย และบางส่วนถูกปลวกทำลาย แต่มีคุณค่ามากในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงการศึกษา เพราะนอกจากจะให้ความบันเทิง ความรู้ในศิลปวัฒนธรรมหลายแขนงแล้ว ท่านยังได้สอดแทรกคติสอนใจ ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้ฟังทั้งหลายโดยผ่านสื่อวิทยุด้วย บทวิทยุกระจายเสียงที่หลงเหลืออยู่เหล่านี้มีจำนวนมาก ซึ่งยังมิได้รวบรวมจัดพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน ส่วนรายการวิทยุกระจายเสียงที่ท่านผลิตขึ้นนั้น บางส่วนถูกบันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง ซึ่งปัจจุบันเก็บไว้ที่ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา

ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะศึกษา ค้นคว้า รวบรวมผลงาน และเก็บบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครุมนตรี ตราโมท ไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ค้นคว้าเรียนรู้ต่อไป

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ท่านได้รับการเรียกขานจากศิษย์ว่า "ครุมนตรี" หรือ "พ่อมนตรี" แสดงให้เห็นว่าท่านต้องเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยวิบุณยคุณ คุณวุฒิ และคุณธรรม และเนื่องจากท่านมีอายุขัยยืนยาวนานถึง 95 ปี จึงเป็นผู้ที่มีลูกศิษย์อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละกลุ่มก็มีความรู้ความสามารถที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่แตกต่างกัน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้เรียนหรือผู้สืบทอดออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มทายาทตราโมท เป็นกลุ่มสืบทอดที่เป็นทายาทสืบเชื้อสายโดยตรงของครุมนตรี ตราโมท ได้เรียนรู้ศิลปะการแสดงต่าง ๆ จากครุมนตรี ตราโมท
2. กลุ่มผู้สืบทอดในระบบโรงเรียน เป็นกลุ่มที่ได้เรียนรู้วิชาการภาคทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนาฏดุริยางคศิลป์ ซึ่งกำหนดเป็นรายวิชาต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตร ทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและระดับปริญญาตรี กลุ่มนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในวิทยาลัยนาฏศิลป์ และบางส่วนจะอยู่ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น
3. กลุ่มกรมศิลปากร เป็นกลุ่มศิลปินนักดนตรีไทยและนาฏศิลป์ระดับอาชีพที่ผูกพันใกล้ชิดกับครุมนตรี ตราโมท อย่างมากและยาวนาน มีพื้นฐานความรู้ดีพอสมควรแล้ว และได้รับการถ่ายทอดทางด้านการเขียนบท การบรรจเพลง และการต่อเพลง ฯลฯ กลุ่มสืบทอดกลุ่มนี้เป็นกำลังสำคัญอย่างมากในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้
4. กลุ่มผู้ประกอบการพิธีไหว้ครู เป็นกลุ่มที่ครุมนตรี ตราโมท ได้พิจารณาคัดเลือกมาอย่างดีถูกต้องตามแบบแผนจารีตที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เพื่อที่จะประสิทธิ์ประสาทให้บุคคลเหล่านี้เป็นผู้อ่านโองการหรือประกอบพิธีไหว้ครูทั้งด้านดนตรีไทยและโขน-ละคร ซึ่งกลุ่มนี้มีอยู่เพียง 8 ท่านเท่านั้น อันได้แก่ ครูศิลป์ ตราโมท ครูสิริรัชชาญ พิกจำรุณ ครูบุญช่วย โสวัตร เป็นต้น
5. กลุ่มประชาชนทั่วไป เป็นกลุ่มที่ครุมนตรี ตราโมท ได้ถ่ายทอดความรู้หรือเผยแพร่ผลงาน โดยผ่านสื่อต่าง ๆ อันได้แก่ สิ่งพิมพ์ แผ่นเสียง วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า ท่านเป็น "ครูพักลักจำ" ของผู้สืบทอดกลุ่มนี้

จะเห็นได้ว่า ครูมนตรี ตราโมท ได้ใช้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามลักษณะของผู้สืบทอดหรือผู้เรียน และมีวิธีการสอนที่หลากหลาย รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ความรู้ได้อย่างเหมาะสมกับบุคคลมี ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นที่แพร่หลายกว้างขวางและสืบทอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ จึงควรศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอนของท่านอย่างเป็นระบบด้วยวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครูมนตรี ตราโมท ปรากฏว่ามีเพียงชิ้นเดียว คือ สงบศึก ธรรมวิหาร (2533) ได้วิจัยเรื่อง "แนวคิดและวิธีการของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการสร้างเครื่องดนตรีไทยให้ได้มาตรฐาน โดยการรักษาเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรีไทยไว้ ผู้บรรเลงและผู้ฟังควรรู้หน้าที่ของเครื่องดนตรีไทย หลักการผสมวงและโอกาสในการบรรเลง การร้องและบรรเลงต้องให้ถูกต้องตามแบบแผนเดิม การแต่งเพลงใหม่ควรยึดรูปแบบเดิมและควรมีการปรับให้เข้ากับบุคคลมี ผู้ชำนาญการดนตรีไทยควรแต่งตำราดนตรีไทยและพยายามสอดแทรกเนื้อหาของดนตรีไทยและเพลงไทยในงานเขียนต่าง ๆ และส่งเสริมดนตรีไทยในสังคม รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทยและเพลงไทย สำหรับด้านแนวคิดและวิธีการในการถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย พบว่า การสอนต้องเริ่มด้วยภาคปฏิบัติจากง่ายไปหายาก ครูที่มีความรู้ความสามารถจริงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด การใช้เทคโนโลยีต้องคำนึงความเหมาะสมกับกาลเทศะ รัฐบาลควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณและครูผู้สอน ควรมีการแต่งตำราเกี่ยวกับดนตรีไทยให้นักดนตรีและประชาชนได้รู้และเข้าใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการบรรเลงและการฟังอย่างเข้าใจและซาบซึ้ง

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เน้นเฉพาะแนวคิดและวิธีการของครูมนตรี ตราโมท ในการถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลงานที่ท่านสร้างไว้เท่านั้น และผลการวิจัยชิ้นนี้ก็เป็นข้อมูลพื้นฐานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

กล่าวโดยสรุป ครูมนตรี ตราโมท เป็นอัจฉริยบุคคลที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไว้จำนวนมาก อันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่ายิ่งและเป็นเครื่องจรรโลงใจคนไทยทั้งชาติ และถือได้ว่าเป็นมรดกของโลกด้วย เพราะศิลปวัฒนธรรมในลักษณะนี้ยังประโยชน์ให้แก่ชาวโลก มิใช่เฉพาะแต่คนไทยเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูไทยที่ยิ่งใหญ่ของท่าน ตลอดจนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งหลายของท่านไปยังกลุ่มผู้สืบทอดที่หลากหลายและมีจำนวนมาก อันเป็นการสืบสานทางศิลปวัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งครูทั้งหลายควรจะได้คำนึงไปเป็นแบบอย่างและปรับใช้ให้เหมาะสมกับโลกแห่งการพัฒนายั่งยืน

1.2 วิดฤประสงคของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบของความเป็นครูของครูมนตรี ตราโมท
- 1.2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่ต่างกัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

- 1.3.1 ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูของครูมนตรี ตราโมท จากประวัติ บทบาท ผลงาน และทัศนะของกลุ่มผู้สืบทอด
- 1.3.2 ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่แตกต่างกัน จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มทายาทตราโมท กลุ่มผู้สืบทอดในระบบโรงเรียน กลุ่มกรมศิลปากร กลุ่มผู้ประกอบการพิธีไหว้ครู และกลุ่มประชาชนทั่วไป

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะของผู้สอน ซึ่งทำให้ผู้สืบทอดหรือผู้เรียนเกิดความศรัทธา ขอมเป็นศิษย์ และให้ความเคารพบูชา

กระบวนการถ่ายทอด หมายถึง วิธีการที่ครูมนตรี ตราโมท ใช้ในการสอนเพื่อให้ความรู้แก่ผู้สืบทอดหรือผู้เรียนทั้งหลาย

ความรู้ หมายถึง เนื้อหาของศาสตร์ทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ รวมทั้งด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรม อันประกอบด้วยจารีตประเพณี ศาสนา วรรณกรรม ตลอดจนความเชื่อและข้อประพฤติปฏิบัติที่ครูมนตรี ตราโมท ยึดถือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ผู้สืบทอดทั้งหลาย

มนตรี ตราโมท คือ บุรุษบุคคลทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย เมื่อปี พ.ศ. 2528 และใช้นามแฝงว่า "อัจฉรพรวณ" "ม. ตราโมท" "บุญธรรม ตราโมท"

กลุ่มผู้สืบทอด หมายถึง กลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ จากครูมนตรี ตราโมท ทั้งที่อยู่ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้คือ

1. กลุ่มทายาทตราโมท หมายถึง กลุ่มผู้เรียนที่สืบเชื้อสายโดยตรงของครูมนตรี ตราโมท ซึ่งมีอยู่ 4 ท่าน คือ นายฤทธิ ตราโมท นายศิลป์ ตราโมท นางคนตรี ตราโมท และนายญาติ ตราโมท

2. กลุ่มผู้สืบทอดในระบบโรงเรียน หมายถึง กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่เคยเรียนกับครูมนตรี ตราโมท ในรายวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของสถาบันการศึกษา

3. กลุ่มกรมศิลปากร หมายถึง กลุ่มข้าราชการศิลปินและครูทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทย สังกัดกรมศิลปากร

4. กลุ่มผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หมายถึง กลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทจากครูมนตรี ตราโมท ให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยหรือผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขนละคร

5. กลุ่มประชาชนทั่วไป หมายถึง กลุ่มผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจ โดยศึกษาจากผลงานของครูมนตรี ตราโมท ที่เผยแพร่สู่มวลชนผ่านทางสื่อต่าง ๆ อันได้แก่ หนังสือนิทรรศการ แผ่นเสียง วิทยุกระจายเสียง สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.5.1.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและผลงานของครูมนตรี ตราโมท ตลอดจนหลักฐานที่จะนำมาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่ สภาพพื้นฐานการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นฐานการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การปกครอง การเมือง ฯลฯ ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น (primary sources) และเอกสารชั้นรอง (secondary sources) ได้แก่ เอกสารและแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

เอกสารชั้นต้น

1. เอกสารต้นฉบับผลงานของครูมนตรี ตราโมท เช่น บทวิทยุกระจายเสียง บทร้อง
2. เอกสารของกรมศิลปากร
3. บันทึกเหตุการณ์ของบุคคลร่วมสมัย
4. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. ข้อมูลจากการบรรยายของบุคคลร่วมสมัยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

เอกสารชั้นรอง

1. หนังสือ
2. วารสาร
3. วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แหล่งข้อมูล

1. บ้านตราโมท
2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. หอสมุดแห่งชาติ
4. หอวชิราวุธานุสรณ์
5. ห้องสมุดดนตรี "ทุลกระหม่อมสิรินธร"

6. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
8. หอสมุด สาขาวังท่าพระ มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12. ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์

1.5.1.2 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ตลอดจนหลักฐานที่จะนำมาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่ สภาพพื้นฐานการศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น พื้นฐานการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การปกครอง การเมือง ฯลฯ ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น (primary sources) และเอกสารชั้นรอง (secondary sources) ได้แก่ เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง และแหล่งข้อมูล เช่นเดียวกับข้อ 1.5.1.1

1.5.1.3 ศึกษาด้วยวิธีการประวัติศาสตร์มุขปาฐะ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งพิจารณาเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสามารถติดต่อได้ ดังนี้

1. เสรี หวังในธรรม
2. ปราณี สาราวงศ์
3. กรรณิการ์ สัจกุล
4. จิรัส อาจณรงค์
5. คนตรี ตราโมท
6. สิริชัยชาญ พิภจรรย์
7. สมาน น้อยนิคย์
8. นัฐพงศ์ ไสวัตร
9. บุญช่วย ไสวัตร
10. พันธุ์ศักดิ์ พลสาริมย์

1.5.1.4 คัดเลือกเอกสาร โดยผู้วิจัยจะพิจารณาความเชื่อถือได้ ความถูกต้องของเอกสารแต่ละฉบับ ด้วยเกณฑ์การพิจารณาระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งแยกเป็น 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (external criticism) ซึ่งมุ่งพิจารณาที่มาของเอกสาร ผู้เขียนเอกสารนั้น ๆ และเกณฑ์การพิจารณาภายใน (internal criticism) ซึ่งมุ่งพิจารณาถึงสื่อความหมายของเอกสารว่าชัดเจนเพียงใด ในการคัดเลือกเอกสารนี้ ผู้วิจัยยึดหลักตามเกณฑ์ของอรพินธ์ คันธนะสฤทธิ (2522: 29-30) ซึ่งได้ดัดแปลงมาจากเกณฑ์พิจารณาของ บี ดีโอบอลด์ แวน ดาเลน (B. Deobole Van Dalen, 1962: 163-173) โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงรายละเอียดเล็กน้อย ดังนี้

1. เกณฑ์การพิจารณาภายนอก พิจารณา 5 เรื่อง คือ
 - 1.1 แหล่งที่มาของเอกสาร เป็นแหล่งปฐมภูมิและเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้หรือไม่
 - 1.2 ความน่าเชื่อถือของผู้เขียนเอกสาร ใครเป็นผู้เขียน
 - 1.3 ความน่าเชื่อถือของเอกสาร เป็นเอกสารต้นฉบับฉบับคัดลอก หรือฉบับปรับปรุง ถ้าเป็นฉบับคัดลอก หรือฉบับแก้ไข ได้มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นหรือไม่ และสามารถสืบค้นหาแหล่งอ้างอิงหรือไม่
 - 1.4 ช่วงเวลาที่เอกสารนั้นได้เผยแพร่
 - 1.5 วัตถุประสงค์ในการเผยแพร่เอกสาร
2. เกณฑ์การพิจารณาภายใน จะพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ
 - 4 เรื่อง คือ
 - 2.1 ผู้เขียนเอกสารนั้น เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในสิ่งที่เขียนหรือไม่
 - 2.2 ผู้เขียนเอกสารนั้นมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้หรือไม่ เช่น เขียนจากบันทึก หรือเขียนจากความทรงจำ
 - 2.3 ในเอกสารนั้น มีความตั้งใจที่จะบิดเบือนความจริง หรือมีความคิดส่วนตัวของผู้เขียนหรือไม่

2.4 เอกสารฉบับนั้น สื่อความชัดเจนหรือไม่ และข้อความ

ในเอกสารนั้นมีความหมายอย่างไร

จากเกณฑ์ที่กำหนดดังกล่าว ผู้วิจัยจะพิจารณาเอกสารที่ระดับ และคัดเลือกไว้เพื่อเป็นหลักฐานในการวิจัย นอกจากนี้ยังมีเอกสารอื่น ๆ อีก ซึ่งจะได้อ้างอิง เมื่อกล่าวถึงเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ

1.5.2 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ มา เรียบเรียงและนำเสนอเป็นแบบพรรณนาความ (description)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ประมวลประวัติและผลงานของครูมนตรี ตราโมท ซึ่งมีอยู่จำนวนมากและ กระจัดกระจายไว้เป็นหลักฐาน เพื่อการค้นคว้าศึกษาต่อไป

1.6.2 ได้ทราบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ซึ่งมีลักษณะพิเศษ และหลากหลายรูปแบบ

1.6.3 ได้ประกาศเกียรติคุณของคุณลักษณะที่ดีของครูไทยอันสมควรนำมาเป็นแบบอย่าง สืบไป

1.6.4 ได้เพิ่มพูนแหล่งวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนาฏดุริยางคศิลป์ไทย